

Erős Ferenc

RANSCHBURG PÁL ÉS FERENCZI SÁNDOR: PÁRHUZAMOK ÉS KÜLÖNBSÉGEK

A kísérleti lélektan és a pszichoanalízis két külön, de nagyjából egy időben, a 19. és 20. század fordulóján keletkezett tradíciót jelent a magyarországi pszichológia történetében. Ranschburg Pál 1899-ben alapította a budapesti orvoskar elmeklinikája mellett pszichológiai laboratóriumát, amelyet 1902-től magánlaboratóriumként, a gyógypedagógiai intézményekhez kapcsoltn működtetett. 1906-ban a laboratóriumot államosították, és így jött létre a Gyógypedagógiai Pszichológiai M. Kir. Laboratórium, amely ezen a néven 1929-ig állt fenn, 1926-ig Ranschburg igazgatása alatt. Különbféle transzformációk révén Ranschburg laboratóriumából alakult ki két, ma is meglévő intézmény, az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karának pszichológiai laboratóriuma és az MTA Pszichológiai Kutató Intézete.¹

Ferenczi 1898 és 1900 között a székesfővárosi Szent Rókus kórház segéd-, majd alorvosaként, 1900 és 1903 között a székesfővárosi Erzsébet szegényház elme- és idegosztályának segédorvosaként, 1903-tól pedig az általános munkás betegsegélyező pénztár idegbeteg- ambulatóriumának vezetőjeként tevékenykedett. 1908-ban került kapcsolatba Freuddal, és 1913-ban alapította meg az 1949-ig működő, majd 1988-ban újraalapított Magyarországi Pszichoanalitikus Egyesületet.

A nagyjából egyidős Ranschburg és Ferenczi pályáját (Ranschburg 1870-ben Győrben, Ferenczi 1873-ban Miskolcon született) nagy különbségeik mellett több hasonló vonás jellemzi. Mindketten vidéki zsidó polgári családból származtak, érettségi után vidékről kerültek a nagyvárosba, Ranschburg a budapesti, Ferenczi pedig a bécsi egyetem orvosi fakultására. Az orvosi hivatás ekkoriban egyike volt azon szabad értelmiségi pályáknak, amely a liberálisnak nevezhető Monarchiában korlátozás nélkül nyitva állt a zsidó középosztály gyermekei számára, s amely jó karrier- és mobilitási lehetőségeket, befogadást ígért. A 19. század végén a biológiai ismeretek, a közegészségügy, a diagnosztikai és technikai módszerek fejlődése a medicina elképesztően gyors modernizálódását és professzionalizálódását tette lehetővé. Kialakult a modern orvosi szerep és státusz, amely a

¹ Ranschburg munkásságáról és a laboratórium történetéről lásd Illyés 1977; Tánczos 1977; Torda 1995; Moussong-Kovács 1999.

társadalom széles köreiben nagy tekintélyre tett szert. Az orvos mint polgár és mint modern értelmiségi ugyanakkor viszonylag függetlenné válhatott a külső hierarchiától, mivel a befektetett kulturális tőke jól konvertálható, könnyen alkalmazható volt; az orvosi szerep a hagyományos értelmiségi szerepekhez képest kevésbé függ nemzeti, nyelvi, vallási, kulturális és osztálykorlátoktól, előítéletektől. Pályájuk során azonban mindkettőjüknek meg kellett tapasztalniuk az antiszemitizmus hatását, amely 1919 előtt rejtettebben, utána nyíltabban érvényesült a magyar társadalomban, így az egészségügyi intézményrendszerben és a felsőoktatásban is. Érdekesség és fontos életrajzi adalék, hogy mind Ferenczit, mind Ranschburgot szoros szálak fűzték a könyvszakmához. Ferenczi édesapja neves miskolci könyvkereskedő volt, Ranschburgnak pedig mindhárom fiútestvére „könyves” lett. (TORDA 1999).

Mindketten pszichológiai érdeklődésű és neurológiai-pszichiátriai képzettségű orvosok voltak, akiket – a korszellemnek és a kor tudományos érdeklődésének megfelelően – erőteljesen foglalkoztattak a hisztéria és a hipnózis jelenségei, és általában az elme kóros megnyilvánulásai, amelyekről feltételezhető volt, hogy kulcsot adnak a normális működés megértéséhez is. Mindkettőjüket erőteljes elméleti igény jellemezte, az a törekvés, hogy elgondolásaikat koruk tudományos és filozófiai gondolkodásának szintjén is megalapozzák. Elméleti érdeklődésük mindkettőjükénél szorosán összefonódott klinikai, gyakorlati munkásságukkal, amely nemzetközi szempontból is jelentős volt. A maguk területén mindketten kreatív újítók voltak, az általuk képviselt diszciplínák nehezen voltak illeszthetők a fennálló paradigmákhoz, s különösen a merev és konzervatív hazai akadémiai struktúrákhoz. Azt a választ, amelyet elméleti útkereséseik során felbukkanó kérdéseikre kerestek, máshol találták meg, Ranschburg elsősorban a kísérleti kutatásban, illetve Wundtnak és tanítványainak tudatpszichológiájában, Ferenczi pedig – egy hosszabb „prepszichoanalitikus” időszak után – Freudnak a tudattalan lelki működésekről és folyamatokról alkotott felfogásában. Tanítványok és követők szegődtek mindkettőjük mögé; nyomukban hálózatok jöttek létre, egyrészt a gyógypedagógiai és gyermeklélektani érdeklődésű pszichológusok, másrészt a „budapesti iskolához” tartozó analitikusok hálózata. A két hálózat között számos átfedés és átjárás jött létre utólag, mint ezt többek között Szondi Lipót, Mérei Ferenc vagy Nemes Livia példája tanúsítja.²

² A magyar pszichológia fejlődésére jellemző „hálózatosodásról” lásd Pléh 1998.

A két út, a kísérleti pszichológia és a pszichoanalízis útja, utólag visszatekintve bármennyire gyökeresen eltérni látszik is, legalábbis a kezdetekben nem különült el oly élesen. Nem foglalkozom itt Freud korai neurológiai és pszichiátriai munkásságával, amely szervesen kapcsolódott a kor természettudományos pszichológiájához, Fechner, Helmholtz, Wundt és mások műveihez, ugyanakkor egyre inkább polemikus viszonyba került velük. Wundt jelentőségével Freud később is tisztában volt, például *Totem és tabu* című művében, ahol többször hivatkozik Wundt *Völkerpsychologie*-jára. Hermann Imre pszichoanalitikus, aki a korai magyarországi kísérleti pszichológia másik nagy alakjának, Révész Gézának volt a tanítványa, és szintén kísérleti pszichológusként kezdte pályáját, 1920-ban, Wundt halála alkalmából *A gyermek* című folyóiratban igen alapos cikkben méltatta a lipcsei mester korszakos jelentőségét (HERMANN 2007: 51–53).

Ferenczi korai írásaiban többször is hangsúlyozza a kísérletezés jelentőségét a pszichológiai és pszichiátriai kutatásban. Így többek között „*A spiritizmusról*” szóló 1899-es írásában, ahol arra hívja fel a spiritizmus ellenfeleit, hogy menjenek el a spiritiszta szeánszokra, „vigyék el magukkal a tudomány fegyvereit, rendezzék a szeánszokat kísérleti alapon, igyekezzenek megfigyelni mindent, távol tartani minden szándékos megtévesztést, és így eldönteni, mennyi a dologban az önámítás és mennyi az igazság.” (FERENCZI 1999: 29) Bár egy ilyen kísérletet ma talán inkább a szociálpszichológia rubrikájába sorolhatnánk be, Ferenczit az a szándék vezérelte, hogy a természettudományos megfigyelés kontrollja alá vonja – saját kifejezésével – „a szellemek és kísértetek tudományát”. Ugyanebben az írásában megjegyzi, hogy „a lélektan mint természettudomány, még úgyszólván a gyermekéveit éli. Fechner, Wundt, Mosso nagyszerű kísérletei és tanai majdnem mind csak a legelemibb lelki működésekre vetnek egy kis világosságot [...] Ellenben a szeretet, a gyűlölet, a harag, az emlékezet, a tudás, a felejtés, a gondolkodás, az erkölcs, a művészeti érzék, a népek és gyermekek lélektana: mindez nagyobb részét még mindig a regényírók és fantaszták kezeibe vannak letéve”. (uo.)

Egy másik írásában („*Öntudat, fejlődés*”, 1900) Ferenczi megjegyzi, hogy „a természettudományi módszer a humaniórákban is gyümölcsözőnek bizonyult. Újabban a lélektan is odahagyta a tisztán önmegfigyelésen alapuló szubjektív módszerét, és magáévá tette a természettudományos kísérletezés metódusát. Ennek köszönhető, hogy a pszichológia megszűnt egy olyan teljesen 'vague' tudomány lenni, amiről még a sokfőköcs rendszeresség barátai, a németek sem tudták, hogy hová sorozzák”. Majd hozzáteszi: „Még mindig nem jött meg a pszichológia Darwinja és Haeckelje”. (FERENCZI 1999: 46) Ferenczi, mint ismeretes,

evolúciós felfogása tekintetében inkább a haeckeli (és lamarcki), nem pedig a darwini vonal követője volt, s ebben a szellemben ismertette korai írásaiban azokat a korabeli spekulatív biológiai és természetfilozófiai elképzeléseket, amely a „faji” és egyéni öntudat fejlődéséről, a filogenezisnek az ontogenezisben való megismétlődéséről szólnak. Ezek a gondolatok később beépültek pszichoanalitikus gondolkodásába is, ennek egyik legfeltűnőbb példája 1924-es műve, a „Thalassa”, vagyis *Katasztrófák a nemi működés fejlődésében* (német címe: *Versuch einer Genitaltheorie*, vagyis „Kísérlet egy genitális elméletre”).

Ha alaposabban megvizsgálánk (amire jelen írás keretében nincs lehetőség) Ferenczinek a természettudományos pszichológia módszeréről, a kísérletezésről alkotott felfogását, akkor kiderülhetne, hogy ő nem egészen ugyanazt értette „kísérleten”, mint Wundt és követői, közöttük Ranschburg. Ferenczi nézőpontjából a „kísérlet” elsősorban (meg)tapasztalást, próbálkozást, valaminek a „megkísérlését” jelenti (*Versuch*), nem pedig a klasszikus és még kevésbé a mai értelemben vett, kontrollált feltételek között végzett laboratóriumi kísérletet (*Experiment*).

Mindazonáltal a már ekkor is érzékelhető szemléletbeli különbségek ellenére Ferenczi korai írásaiban többször is rokonszenvvel méltatta Ranschburg munkáit. 1900-ban a *Gyógyászat* című folyóiratban Ranschburg Pál és Décsi Károly *Lelki gyógymódok (Psychotherapia)* című könyvét ismertetve a mű fontosságát és eredetiségét emeli ki, rámutatva arra, hogy „eddig vajmi kevés magyar lélektani munkáról lehet ezt elmondani. Ugyanis nálunk a pszichológia a tudomány mostohagyermeké. A filozófiai fakultáson nem foglalkoznak vele, mert nem tudják azt újabb természettudományi irányában követni. Az orvosi szakma emberei viszont nagyon is egyoldalúan materialisták, de meg nem is igen érnek rá ilyen elvont tudományág istápolására, amely a praxisukat bizony nemigen öregbítheti.” (FERENCZI 1999: 43)

1904-ben ugyancsak a *Gyógyászatban*, *A gyermeki elme fejlődése és működése, különös tekintettel a lelki rendellenességekre, ezek elhárítására és orvoslására* című Ranschburg-könyvről írt rövid méltató recenziót, a cikk végén megállapítva: „Kitűnő bizonyosága ez a könyv annak, hogy nem éppen az akadémiai gradus a kritériuma annak, hogy ki tud tanítani”. (FERENCZI 1999: 220)

Pszichoanalitikus fordulata után Ferenczi már kevesebb rokonszenvet tanúsított Ranschburg iránt. 1909. október 26-i levelében így ír Freudnak: „Olvastam a *Neurologisches Zentralblatt*-ban a budapesti [nemzetközi orvos]kongresszusról készült beszámolót, gondolom Ön is. A legostobábbakat Ranschburg mondta: végez lélekelemzéseket, mondja, de csak addig, amíg

szembe nem találja magát a szexualitással. Szép kis analízis az ilyen! És miféle tudományos logika az olyan, amely szándékosan (tudatosan)! feltáratlanul hagy valami valóságosan létező dolgot? Leszólja az Ön felejtéseméletét, noha jómagam sokkal többet tanultam az Ön e témából írott első értekezéséből, mint abból az emlékezetből foglalkozó és hosszú lére eresztett könyvből (Max Ofner, München), amelyen sajnos kénytelen voltam végigrágni magamat; ez az a mű, amely aztán tényleg a laboratóriumi pszichológia unalmas és hozzá még ostoba és öntelt stílusában íródott. De hát persze ez tetszik Ranschburgnak!” (FREUD–FERENCZI 2000: 168)

Ferenczi nem éppen jóindulatú – némi neofita buzgalomról árulkodó – megjegyzése természetesen nemcsak Ranschburg, hanem a korszak számos (főként német nyelvterületen működő) neurológusa, pszichiátora és kísérletező pszichológusa ellen irányult, akik ellenségesen, vagy legalábbis kételkedve, fenntartásokkal viszonyultak a pszichoanalízishez, s főként Freudnak a tudattalanról és a szexualitás jelentőségével kapcsolatos felfogását vitatták. Ezeket a fenntartásokat Ranschburg több helyen, s legrészletesebben összefoglaló művének, *Az emberi elme* című könyvének második kötetében fogalmazza meg. Nem tagadja, hogy a Freud-féle tanban „értékes elemek” találhatóak, s Ferenczit Freud „első s legkiválóbb” magyarországi tanítványának nevezi. Ugyanakkor a freudi tanokat „túlzónak”, „szélsőségesnek” tartja, s Freud nagy hibájául rója fel, hogy „nemcsak a kóros elmeélet jelenségeit, a hisztériát, tudathasadásokat, rohamokat, az ideges fájdalmakat, érzési, emlékezési zavarokat és működéseket, a hallucinációkat magyarázta a kellemetlen érzelmek el nem tűrése folytán keletkező képzetelfojtásból, hanem tanát kiterjesztette a normális elmeélet legkülönbözőbb jelenségeinek magyarázására is”. (20–21) Vitatja Freudnak azt a felfogását, amely szerint a kedvezőtlen színű, kellemetlen emlékek kerülnek elfojtásra, amelyek a gyermekkori szexuális élményekkel kapcsolatosak, s amelyek a felnőtt szempontjából „perverz ténykedéseknek” minősülnek. Ranschburg tagadja, hogy a tudattalan, vagyis „a tudat alsó rétegei védik meg az *ént* attól, hogy kellemetlen emlékek bántsák. Maga az *én* az, mely ez ellen védekezik. A kellemetlent nem felejtjük el, de az *én* nem szívesen juttatja felszínre, hanem ösztönszerűen elfordul tőle, nem akarja tudomásul venni”. (RANSCHBURG 1923, 22) Ranschburg természetesen itt még Freudnak a tudatost és tudattalant élesen megkülönböztető „első topográfiájával” polemizál, Freud „énpszichológiai” fordulata csak a húszas években bontakozik ki.

Visszatérve a pszichoanalízis előtti korszakában készült, igen pozitív hangvételű Ranschburg-recenziókra, e cikkekben Ferenczi egyértelműen azokra a nehézségekre utal, amelyekbe

Ranschburgnak ütköznie kellett egyetemi magántanári képesítésének megszerzése során. „Nem éppen az akadémiai gradus a kritériuma annak, hogy ki tud tanítani” – idéztem korábban Ferenczi egyik recenzióját. Torda Ágnes gazdagon dokumentált tanulmányából (TORDA 1995) ismerjük Ranschburg elhúzódó habilitációs ügyének történetét, amely csaknem tíz évig, 1901-től 1910-ig tartott, többszöri halasztás és elutasítás után. Ferenczi azonban feltehetően saját magántanári aspirációra is gondolt itt. 1903-ban, amikor még segédorvosként dolgozott az Erzsébet szegényházban, „A kórházi segédorvosi intézményről” szóló, ugyancsak a *Gyógyászatban* publikált cikkében foglalkozik (FERENCZI 1999: 164–170) a segéd- és rendelőorvosok előrejutását megnehezítő bürokratikus vagy inkább feudális struktúrákkal, különös tekintettel a docentúra, vagyis a magántanári minősítés megszerzése előtt tornyosuló akadályokra és alig teljesíthető követelményekre. Ferenczi egyetemi aspirációi – csakúgy, mint Ranschburgé – ugyancsak több kudarcot szenvedtek el.

Ferenczi nem rendelkezett egyetemi, illetve olyan laboratóriumi kutatási háttérrel, amely 1899-től az egyetemi klinikán, majd 1902-től önállóan, 1906-tól a vallás- és közoktatásügyi minisztérium által támogatott intézetként Ranschburg rendelkezésére állt. Ugyanakkor nem mondott le akadémiai ambícióiról, s ez különösen felerősödött 1908 után, amikor – immár az újdonságként ható freudi tanokkal felvértezve, s a nemzetközi pszichoanalitikus mozgalom aktív és tekintélyes tagjaként – nagy erőfeszítéseket tett a pszichoanalízis népszerűsítésére éppúgy, mint akadémiai elismertetésére. Ő némiképp más stratégiát választott, mint Ranschburg. Nem közvetlenül akarta bevenni az „akadémiai világot”, hanem azokat az embereket (elsősorban fiatalokat) kívánt megnyerni, akiknek szavuk van (vagy majd lehet) az akadémiai világ alakításában.

Törekvéseihez különösen alkalmas terepnek bizonyultak a tudományos népszerűsítés és a modern vitakultúra akadémián kívüli fórumai, így elsősorban a radikális és szabadgondolkodású diákok Polányi Károly által alapított egyesülete, a Galilei Kör, amelyhez nagyszámban csatlakoztak orvostanhallgatók. Ferenczi ebben a körben a pszichoanalízisről 1909. október 30-án tartott először előadást, amelyen – mint arról beszámolt Freudnak – „mintegy háromszáz fiatal és lelkes medikus előtt beszélhettem, akik lélegzetvisszafojtva hallgatták szavaimat (illetve az Ön szavait)”. (FREUD–FERENCZI 2000: 175–176) 1913 októberében a Galilei Kör orvosi szakosztályában pszichoanalitikus szeminárium indult vezetése alatt.

Ugyanebben az évben Ferenczi magántanári képesítésére irányuló folyamodványt nyújtott be a budapesti kir. magy. tud. egyetemi orvoskarán. Habilitációs ügyének előadója ugyanaz a Moravcsik Ernő Emil elmeorvos-professzor volt, aki 1909-ben Ranschburg újra benyújtott, s végül sikeres habilitációs anyagának is bírálójaként szerepelt. Klinikáján Moravcsik támogatta a mélylélektani orientációjú kutatásokat és terápiákat, így például Csáth Géza orvosi tevékenységét is. Ferenczi folyamodványa 1913. évi november hó 25-én tartott ülésén került az orvostudományi tanártestület elé. Idézem az ülés jegyzőkönyvének néhány passzusát.³

„Ferenczi Sándor dr. – kir. törvényszéki orvosszakértő „a functionális neurosisok és psychosisok kór és gyógytanából” kér magántanári képesítést. [...]

Nagy irodalmi tevékenységet fejtett ki s úgy az elme- és idegkórtan, mint a psychologia körében nagyszámú önálló kutatásokon alapuló dolgozata jelent meg magyar, német és angol nyelven. Folyamodványához 38-at csatolt. A szakegyesületi élet működésében is kiváló munkásságot fejtett ki.

Mellékeli dr. Ritoók Zsigmond egyetemi magántanár és közkórházi főorvos nyilatkozatát, melynek értelmében engedélyt kapott magántanárrá történő habilitáltatása esetén a székesfővárosi Szent István kórház VI. orvosi osztálya (kb. 600–650) fekvő idegbetegeinek az egyetemi tanításra való felhasználására [...]

Moravcsik E. Emil nyilvános rendes tanár, mint előadó kifejti, hogy a folyamodó az egyetemi magántanári képesítő szabályzatban foglalt feltételeknek megfelel [...], [A jelölt] a tanítási tervzetben kiemeli, hogy hallgatóit szándéka lenne megismertetni a functionális neurosisok elméleti és gyakorlati jelentőségével, diagnostikájával és therápiájával, a psychologiai vizsgálati módszerekkel, a hysteriával, a kényszerneurosisokkal, a paranoidos és schizophreniás elmebetegségekkel, valamint az azokhoz hasonló egyéb psychosisokkal, súlyt fektetve az organikus és functionalis elme- és idegbajok differentiás diagnosisára.

Az előadó mindezekre való tekintettel javasolja, hogy a tanártestület Ferenczi Sándor dr.-t személyes minősültsége alapján a magántanári képesítéshez bocsássa. Eszmecsere után, amelyben Jendrassik Ernő és Moravcsik E. Emil nyr. tanár vett részt, a dékán elrendeli a titkos szavazást arra nézve, elfogadja-e a tanártestület az előadó javaslatát.

³ SOTE Levéltár, lásd a 39. Kari Tanácsülési jegyzőkönyv 1913–14, 149. és 163–166 (az ülés 10. pontja). Gépírat. A teljes dokumentumot lásd Erős 2011: 4. sz. melléklet.

Beadatott 21 szavazat; ebből 6 igen és 15 nem.

A dékán a tanártestületnek szótöbbséggel létesült határozataként megállapítja, hogy a tanártestület Ferenczi Sándor dr.-t a magántanári képesítés cselekményéhez nem bocsájta.”

Ferenczi habilitációs kérelmének elutasításában feltehetően a pszichoanalízissel élesen szembenálló Jendrassik Ernő bel- és idegyógyász professzornak volt döntő szerepe. Az első világháború kitörése miatt a kérelem megújítására nem kerülhetett sor; Ferenczi katonaoorvosként szolgálta végig a Monarchia hadseregét. 1918 őszén, az őszirózsás forradalom győzelme után orvostanhallgatók különböző csoportjai kezdeményezték Ferenczinek az orvoskarra való tanári meghívását. Ennek természetesen az általános politikai helyzet is kedvezett, mivel az őszirózsás forradalom győzelme után a Galilei Kör tagjai és szimpatizánsai közül számosan kerültek vezető oktatás- és kultúrpolitikai pozícióba (többek között Kunfi Zsigmond és Jászi Oszkár). Ennek ellenére az orvoskar tanártestülete 1919 márciusában – már a Tanácsköztársaság kikiáltása után – Jendrassik Ernő „véleményes jelentéstétele” alapján elutasította az orvostanhallgatók petíciójával megtámogatott miniszteri javaslatot Ferenczi tanári meghívására. A tanácskormány azonban tovább korlátozta az egyetemi autonómiát, s így került sor a Kunfi Zsigmond és Lukács György által vezetett közoktatásügyi népbiztosság április 25-én kelt rendeletére, amellyel Ferenczit (habilitáció nélkül) nyilvános rendes egyetemi tanárrá nevezték ki, s megbízást kapott egy újonnan létesítendő pszichoanalitikai tanszék, illetve klinika vezetésére. Ferenczinek, „a világ első pszichoanalízis-professzorának” Tanácsköztársaság alatti egyetemi tanári működése külön történet, amelyre itt nem térhetek ki.⁴ Itt kell azonban megjegyezni, hogy Ferenczi kinevezése nem az egyetlen fontos egyetemi kinevezés volt a magyar pszichológia huszadik század eleji történetében. A bölcsészkar 1918-ban újonnan alapított kísérleti lélektani tanszékének vezetésére Révész Géza kapott megbízást, közvetlenül az őszirózsás forradalom előtt.⁵ Ugyanerre a tanszékre – már a Tanácsköztársaság idején – Hermann Imrét nevezték ki tanársegédnek, aki 1919-ben lett a Magyar Pszichoanalitikai Egyesület tagja, és ugyanitt lett gyakornok két majdani analitikus: Cziner Alice (később Hermann Alice, Hermann Imre felesége), valamint Láng Júlia, Mannheim Károly felesége. Az orvosi kar Moravcsik Ernő Emil által vezetett ideg- és elmekeletani klinikája mellé 1919-ben az Egyesület akkori tagjai közül Radó Sándor tanársegédi és Révész Erzsébet asszisztensi kinevezést, Hollós István „pszichiatriai előadói” megbízást kapott, Hárnik Jenőt pedig a Ferenczi által vezetett tanszékre

⁴ Ferenczi egyetemi tanári kinevezéséről, annak előzményeiről és következményeiről lásd részletesen Erős 2011.

⁵ Révész kinevezéséről lásd Pléh 2009.

nevezték ki tanársegédnek. Alexander Ferencet, a filozófus Alexander Bernát fiát, aki Franz Alexanderként vált nemzetközileg ismert analitikussá, ugyancsak az ideg- és elmebetegségi klinika asszisztensének nevezték ki. A Tanácsköztársaság bukása után mind Révész kísérleti lélektani tanszéke, mind pedig Ferenczi pszichoanalitikai tanszéke megszűnt, minden egyéb, a kommunizmus fennállása alatt történt kinevezést is visszavontak, és ezzel a magyar pszichológia akadémiai elismerésének és intézményesülésének folyamata több évtizedre megszakadt. Ebben meghatározó szerepet játszott az orvosi körökre is kiterjedő példátlan antiszemita kampány, melynek keretében 1920-ban numerus clausust vezettek be a magyarországi egyetemeken. (Kovács, 2012). Révész Hollandiába, Radó Sándor, Alexander Ferenc, Hárnik Jenő Berlinbe emigráltak, Ferenczit a Tanácsköztársaság alatti tanári tevékenysége miatt kizárták a Budapesti Királyi Orvosegyesületből. Tulajdonképpen Ranschburg laboratóriuma volt az egyetlen olyan intézmény, amely – szélárnyékban – meg tudta őrizni folyamatos működését.

Irodalom

- ERŐS FERENC (2011): *Pszichoanalízis és forradalom. Ferenczi Sándor és a budapesti egyetem 1918/19-ben.* Józsvöveg Kiadó, Budapest.
- ILLYÉS SÁNDOR (1977): *A Ranschburg laboratórium példája.* In: *75 éves a Magyar Tudományos Akadémia Pszichológiai Intézete. Az 1977. november 21–24-i tudományos ülészek előadásai.* MTA Pszichológiai Intézete, Budapest. 37–42.
- FERENCZI SÁNDOR (1999): *A pszichoanalízis felé. Fiatalkori írások 1897–1908.* Szerk.: MÉSZÁROS JUDIT. Osiris, Budapest.
- FREUD, SIGMUND–FERENCZI SÁNDOR (2000): *Levelezés I/I.* Thalassa Alapítvány – Pólya Kiadó, Budapest.
- HERMANN IMRE (2007): *Wundt Vilmos.* In: HERMANN IMRE: *Magyar nyelvű cikkek, tanulmányok.* Szerk.: JUHÁSZ ANGÉLA. Animula, Budapest. 51–53.
- KOVÁCS M. MÁRIA (2012): *Törvénytől sújtva. A numerus clausus Magyarországon 1920–1945.* Napvilág Kiadó, Budapest.
- MOUSSONG-KOVÁCS ERZSÉBET (1999): *A pszichiátria és a pszichológia kapcsolata a XX. században.* In: HUSZÁR ILONA (szerk.): *Tények és gondolatok a 20. század magyar pszichiátriájáról.* Magyar Pszichiátriai Társaság, Budapest. 61–80.

- PLÉH CSABA (1998): Magyar hozzájárulások a modern pszichológiához. In: uő.: *Hagyomány és újtása pszichológiában*. Balassi Kiadó, Budapest. 71–90.
- PLÉH CSABA (2009): Révész Géza – A sors feszültségei levelezése és székfoglalója tükrében. *Thalassa*, 20. évf. 4. szám. 75–100.
- RANSCHBURG PÁL (1923): *Az emberi elme*. I–II. Pantheon, Budapest.
- TÁNCZOS ZSOLT (1977): Ranschburg munkásságának általános pszichológiai jelentősége. In: *75 éves a Magyar Tudományos Akadémia Pszichológiai Intézete. Az 1977. november 21–24-i tudományos ülészak előadásai*. MTA Pszichológiai Intézete, Budapest. 28–36.
- TORDA ÁGNES (1995): Egy tudományos műhely létrejötte a századfordulón. In: KISS GYÖRGY (szerk.). *Pszichológia Magyarországon*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest. 31–55.

